

CLOENDA

LES FILIALS DE CIÈNCIES DE L'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

per
Josep M. Tura i Soteras
Secretari-Redactor de la Secció de Física*

Com a cloenda d'aquestes Jornades voldria posar de manifest en primer lloc l'interès que l'Institut d'Estudis Catalans ha estat demostrant des de la seva fundació per les ciències naturals en general i per la Física i les Matemàtiques en particular.

L'any 1912, i quan el nom d'Albert Einstein era pràcticament desconegut al nostre país, ja trobem publicada dins els Arxius de l'Institut de Ciències una àmplia ressenya del llibre de Laue sobre la Teoria de la Relativitat [1] presentada per Esteve Terradas.

L'any 1922, i finançat per la Mancomunitat de Catalunya, tingué lloc a l'Institut un curs a càrrec del famós relativista Hermann Weyl. Com és prou conegut, el mateix Albert Einstein féu una estada a Catalunya l'any 1923, durant la qual visità la seu de l'Institut, que llavors era encara al Palau de la Generalitat; els detalls d'aquesta estada d'Einstein a casa nostra han estat citats pel President de l'Institut, Dr. Joan Ainaud i de Lasarte, durant l'acte inaugural, i, d'altra banda, els trobem àmpliament recollits en el treball presentat en aquestes Jornades pel Sr. Antoni Roca i Rosell i, per tant, no hi insistirem.

Amb aquestes activitats, l'Institut no feia sinó donar compliment a l'esperit fundacional que li marcà Prat de la Riba, el qual, com a President de l'ã Diputació de Barcelona, manifestava en el dictamen de creació de la nostra Corporació acadèmica:

“Per això és arribada l'hora que la Diputació prengui la iniciativa per a fundar aquí centres d'estudis científics, concretament especialitzats i

* Unitat de Microscòpia Electrònica del Centre d'Investigació i Desenvolupament del C.S.I.C. Barcelona.

destinats, més que no pas a l'ensenyança, a produir ciència i facilitar les investigacions, per a saber directament tot el que tenim de propi, i no haver d'aprendre dels estrangers el que han estudiat a casa nostra" ...; seguia més endavant l'esmentat acord: "Se crea un centre d'estudis que s'anomenarà Institut d'Estudis Catalans i tindrà per objecte la superior investigació científica de tots els elements de la cultura catalana" ... [2].

L'any 1911, Prat de la Riba cregué arribat el moment de completar l'organització de l'Institut i dugué a la Diputació l'acord d'afegir tretze membres als vuit inicials i de dividir-lo en tres Seccions: la Secció Històrico-Arqueològica, la Secció de Ciències i la Secció Filològica; el nucli inicial restà com a Secció Històrico-Arqueològica.

A títol d'anècdota voldríem recordar que, si bé ambdues noves Seccions foren creades simultàniament, Pere Coromines es complaia a remarcar, tot bromejant, que la Secció de Ciències era més antiga, car els seus membres s'havien reunit tres hores abans que els de la Secció Filològica.

A la Secció de Ciències foren assignades, entre d'altres tasques, la de fer ciència en català, l'establiment de laboratoris, la investigació i l'estructuració dels estudis científics a Catalunya.

El primer President de la Secció de Ciències fou el metge Miquel A. Fargas i Roca, avi de l'economista Ramon Trias i Fargas.

La disposició reglamentària que feia convocar el President de la Diputació per a les sessions de l'Institut en les quals s'havien d'aprovar despeses, era complerta per Prat de la Riba amb tota puntualitat i amb ànim d'ajut vigilant; ja poc temps abans de morir, ell que com a President de la Mancomunitat i de la Diputació havia presidit sempre les sessions, acceptà humilment el nomenament de membre de la Secció de Ciències. En aquella ocasió l'Institut seguí el criteri llavors vigent d'incloure les Ciències Polítiques i Econòmiques, i fins i tot la Filosofia, dins la branca de Ciències.

A partir del 1912, i amb la finalitat de fer possible la incorporació d'amplis nuclis d'investigadors a les seves empreses científiques, l'Institut anà creant una sèrie de Societats filials; hom pot comprendre la dificultat que comporta el fet de resumir en unes breus paraules el desenvolupament històric d'aquestes entitats científiques per aquest motiu voldríem demanar que això que segueix fos considerat com una primera aproximació al tema, el qual, creiem, mereix un estudi més aprofundit per part d'historiadors de la ciència a casa nostra. Ens limitarem, d'altra banda, a les filials dependents de la Secció de Ciències.

La Societat Catalana de Filosofia i la Societat Catalana d'Estudis Jurídics, Econòmics i Socials, bé que inicialment foren assignades a la Secció de Ciències, passaren a dependre, a partir de 1968, de la llavors tot just acabada de constituir Secció de Filosofia i Ciències Socials.

Societat Catalana de Biologia (SCB)

L'any 1912, l'Institut prengué l'acord de crear una Societat de Biologia de Barcelona com a filial de la Secció de Ciències. La nova entitat es presentà davant el món científic l'any següent amb el primer volum dels seus "*Treballs*", el qual fou molt ben rebut, tant pel seu contingut com perquè en aquelles dates no hi havia revistes científiques en català; August Pi i Sunyer fou qui en prengué la responsabilitat de direcció i d'organització; com a primers col·laboradors comptà amb els doctors Lluís Sayé i Jesús M. Bellido. La Societat aplegà diversos nuclis de científics: els del Laboratori de Fisiologia de la Facultat de Medicina, on exercí professionalment August Pi i Sunyer a partir de 1914; els de la Facultat de Ciències, d'on sorgí la figura del professor Emilio Fernández Galiano, i els del Laboratori Municipal del Parc, institució dirigida per Ramon Turró, on col·laborà, entre d'altres, Pere Domingo i Sanjuan.

Nombroses personalitats es donaren amb tot entusiasme a la tasca de vitalitzar l'entitat naixent, com el professor Pere Nubiola, els doctors Jaume Peyrí, Manuel Dalmau, Francesc Gallart, Manuel Corachan i molts d'altres.

Durant els vint anys següents a la data fundacional, les figures més interessants de la intel·lectualitat científica espanyola desfilaren per la Societat de Biologia, adés presentant notes i conferències, adés intervenint en cursets. Recordem els noms d'alguns dels qui aportaren a l'entitat el fruit de llurs investigacions: Santiago Ramón y Cajal, Gregorio Marañón, Juan Negrín, Gustavo Pittaluga, Severo Ochoa de Albornoz, Antonio de Gregorio Rocasolano, etc. Algunes d'aquestes personalitats foren nomenades socis corresponents. Entre els estudiosos estrangers que col·laboraren amb la Societat durant aquell període hom troba més d'un premi Nobel.

El vint-i-cinquè aniversari de la Societat se celebrà el 14 de desembre de 1937 amb un acte presidit per l'antic soci corresponent a Leipzig i a Madrid Dr. Juan Negrín, llavors primer ministre de la República Espanyola i resident a Barcelona. Durant aquell acte el Dr. August Pi i Sunyer pronuncià unes paraules commemoratives, totalment vigents avui en dia, en les quals destacà la necessitat de la professionalització del científic, com a única manera perquè la ciència feta a casa nostra aconseguís el nivell dels països més avançats.

L'any 1938 veié les darreres activitats de la vella Societat de Biologia de Barcelona, encara aquell any s'edità el volum dissetè dels "*Treballs*", el qual no pogué ésser distribuït i fou destruït per les autoritats franquistes l'any 1939. Aquest mateix destí seguí la Biblioteca de l'Institut de Fisiologia.

El material i el fons bibliogràfic de la Societat de Biologia de Barcelona, que es trobaven dipositats a la Facultat de Medicina de la Universitat de Barcelona, foren venuts al drapaire i destruïts en una data tan tardana com l'any 1949; l'Institut intentà d'evitar aquesta malvestat adreçant una instància al degà de la dita Facultat, en la qual hom li demanava que deturés l'acció i li oferís de comprar aquest fons històric abans no fos esmicolat; una important empresa farmacèutica estava disposada a finançar l'operació. No hi hagué res a fer; tot fou cremat ràpidament, amb gran sorpresa i astorament per part del mateix drapaire.

Gairebé un quart de segle després de l'ensulsiada, el 1962, la Societat renaqué amb el nom lleugerament modificat de Societat Catalana de Biologia. Aquest llarg període de silenci només fou interromput per reunions en casos particulars d'antics socis; l'any 1954 tingué lloc una primera sessió al domicili de Josep Puig i Cadafalch en la qual Josep Trueta parlà sobre "Criteris moderns sobre l'epidemiologia i patologia de la poliomielitís". Són un bon testimoniatge de la intensa activitat portada a terme en aquests darrers anys els disset volums apareguts dels "*Treballs de la Societat Catalana de Biologia*", així com les altres publicacions en forma de "*Butlletins*", "*Colloquis (RECAP)*", *biografies* i *monografies*, bona continuació, totes elles, d'aquells setze volums inicials dels "*Treballs de la Societat de Biologia*", avui tan recercats.

A l'inici del curs acadèmic 1979-1980 la Societat commemorà el Centenari de la naixença d'August Pi i Sunyer amb un interessant cicle de conferències. Un capítol important dins les activitats de la SCB és el de la concessió de premis a treballs dins els camps de la Biologia i de la Medicina, com és ara el premi Arnau de Vilanova i els premis per a estudiants.

Els científics que han estat Presidents d'aquesta Societat filial són els següents:

August Pi i Sunyer (1913-1918); Jesús M. Bellido (1919-1920); Ramon Turró (1920-1924); Pere González (1925-1929); Pere Domingo i Sanjuan (1930-1932); Lluís Sayé i Sempere (1933-1934); Leandre Cervera i Astor (1935-1939); Josep Alsina i Bofill (1963-1967); Pere Domingo i Sanjuan (1967-1969); Ramon Surinyach i Oller (1969-1971); Josep Trueta i Raspall (1971-1973); Ramon Parés i Farràs (1973-1975); Carles Bas i Peired (1975-1977). Oriol Casassas i Simó i Josep M. Camarasa i Castillo són el President i el Secretari actuals, respectivament.

Cal destacar l'important paper que ha tingut en la darrera represa d'aquesta filial el doctor Pere Babot i Boixeda, el qual n'ha estat fins fa poc Secretari; és proverbial que, gràcies a la seva tenacitat en demanar als autors els treballs científics emparaulats, pogueren publicar-se molts dels volums que figuren en les col·leccions de l'Institut. El Dr. Babot inicià la seva funció de Secretari el 1963 i la prosseguí fins al 1979; el seu predecessor immediat fou Cèsar Pi-Sunyer i Bayo, que actuà entre 1933 i 1936. Voldríem in-

dicar, finalment, que el Dr. Pere Babot és en l'actualitat Secretari Honorari de la Societat.

Institució Catalana d'Història Natural (ICHN)

Aquesta entitat, fundada l'any 1899, es convertí l'any 1915 en filial de l'Institut. La iniciativa fundacional havia tingut com a principals promotors tres aleshores joves estudiants: Salvador Maluquer, Antoni Novellas i Josep M. Mas de Xaxar, els quals constituïren el primer consell directiu.

Les activitats de la Institució durant els seus primers anys d'existència foren menades per estudiants o per llicenciats amb la carrera tot just acabada. Tal com ha passat tantes vegades en la història de la ciència, les personalitats acadèmiques de llavors adoptaren una actitud distant davant la nova entitat, sense participar-hi activament. Quan la tasca científica de la Institució fou reconeguda arreu, i la seriositat dels seus plantejaments restà fora de tota mena de dubte, s'inicià l'apropament entre el nucli fundador i les figures científiques del país, i es produí la incorporació d'aquestes a la ICHN.

Un pas molt important fou el reconeixement de la Institució com a Societat filial de l'Institut d'Estudis Catalans; això li permeté de passar de la seu primitiva del carrer del Paradís, cedida gentilment pel Centre Excursionista de Catalunya, al Palau de la Generalitat. Tal com era llavors norma de l'Institut, i ho és encara avui, la biblioteca passà a formar part de la Biblioteca de Catalunya. Les col·leccions científiques foren lliurades al Museu de Ciències Naturals de Barcelona.

La importància de l'activitat científica canalitzada o propiciada per la Institució fins al 1936 és reflectida en el nombre de les seves publicacions: trenta-set volums del "*Butlletí de la ICHN*", sis volums dels "*Treballs de la ICHN*" i nombrosos treballs monogràfics aplegats dins la col·lecció de "*Memòries de la ICHN*".

Durant els primers anys quaranta, malgrat la pressió ambiental adversa prou coneguda, continuaren les activitats científiques de la Institució, bé que de forma privada; això fou possible gràcies a la tossuderia d'algun membre meritori com Pius Font i Quer.

L'any 1949 tingué lloc una represa, a l'inici de la qual s'establiren tres seccions dins l'entitat: la Secció de Botànica, la Secció de Geologia i la Secció de Zoologia; aquestes seccions havien de menar una vida en certa manera autònoma. Durant els anys següents només actuà amb una relativa normalitat la Secció de Botànica, amb comunicacions, entre d'altres, de Pius Font i Quer, Ramon Margalef i Oriol de Bolòs.

El 1972 s'inicià una nova etapa tendent a la normalització. Un cert nucli de membres, encoratjats sobretot per Ll. Solé i Sabarís i per R. Folch i Guillèn decidí de constituir-se en junta gestora provisional i d'iniciar el re-

dreçament de l'entitat. D'ençà d'aquesta darrera represa hom recomençà la sèrie de publicacions de la Institució, amb obres tan valuoses com "Natura, ús o abús? Llibre Blanc de la Gestió de la Natura als Països Catalans" (recull del treball de vuitanta-dos especialistes, presentat per R. Folch i publicat dins les "*Memòries de la ICHN*"), "Flora i vegetació de l'illa de Cabrera" (de P.C. Palau i Ferrer) i "El Delta de l'Ebre", dins "*Treballs de la ICHN*", i *Butlletins* de cadascuna de les tres Seccions.

Presidents i períodes de comandament: A. Novellas i Roig (1900-1902); F. Novellas i Roig (1903); E. Ferrer i Dalmau (1904); N. Font i Sagué (1905); J. M. Bofill i Pichot (1906); N. Font i Sagué (1907); E. Tarré i Tarré (1908); P. Ferrer i Vert (1909); S. Maluquer i Nicolau (1910); J. M. Bofill i Pichot (1911); Llorenç Tomàs (1912); J. M. de Barnola (1913-1916); I. de Sagarra i de Castellarnau (1917); J. M. de Barnola (1918-1920); A. Bofill i Poc (1921-1922); D. Palet i Barba (1923-1924); J. Pujiula (1925-1928); R. Zariquiey i Álvarez (1929-1930); P. Font i Quer (1931-1934); J. R. Bataller i Calatayud (1935-1939); J. Maluquer i Nicolau (1949-1971); F. Español i Coll (1972-1974); R. Candel i Vila (1974-1976); J. Maluquer i Sostres (1976-1978); O. Riba i Arderiu (1978-1980). El President i el Secretari actuals són Creu Casas i Sicart i Joaquim Gosálbez i Noguero, respectivament.

Societat Catalana de Filosofia (SCF)

La iniciativa de la constitució d'aquesta entitat sorgí del bacteriòleg, doblat de filòsof, Dr. Ramon Turró. Aquest es posà en contacte amb el Secretari Redactor de la Secció de Ciències, l'historiador de la Filosofia Pere M. Bordoy-Torrents. Ambdós coincidiren en la necessitat d'aplegar, en una Societat vinculada a l'Institut, totes les persones de la nostra terra que treballassin d'una forma rigorosa en l'ampli món de la Filosofia. Després d'algunes converses, acordaren de convocar un grup d'especialistes que poguessin formar el nucli inicial de la Societat. Per l'amplitud dels camps a cobrir, hom preveia que les mateixes tasques encomanades i les comissions formades recomanarien d'anar eixamplant aquest primer nucli de filòsofs.

El dia 17 de gener de 1923, sota la presidència del Dr. Ramon Turró, es reuniren a la Sala de la Secció de Ciències de l'Institut d'Estudis Catalans els senyors següents: Josep M. Llovera, Canonge de la Seu de Barcelona; Lluís Carreras, prevere; Jaume Serra i Hünter; Jordi Dwelshauvers; Pere Màrtir Bordoy-Torrents; Alexandre Galí i Coll i Josep M. Capdevila i de Balanzó.

Els presents establiren en aquella reunió els trets fonamentals d'actuació de la nova Societat. Una tasca indispensable era la de procedir a la recerca dels treballs filosòfics que romanien oblidats en els arxius de Cata-

lunya sense que ningú no els hagués investigat; la rica tradició catalana en aquests estudis restà estroncada com tantes d'altres per les dificultats nacionals dels dos darrers segles. Tal com ens indica el testimoni de Turró [3]: "Els noms de Ramon Llull, Eiximenis, Guiu de Terrena, Bernat Metge, ... apareixien als presents com fites d'un camí a seguir".

Prossegueix Turró: "Com a pensament de la Societat naixent s'establí que la Filosofia que es proposaven conrear era objectiva, seguint l'orientació i la tradició llatina dels nostres clàssics" ... "Aclarit aquest punt important ideològic, calia, doncs, constituir la Societat".

Tots els assistents estigueren d'acord amb aquest plantejament, que implícitament atacava la metafísica i els mètodes basats en la psicologia subjectiva. El mateix Turró actuà tota la seva vida com un experimentalista convençut, entroncat amb el positivisme de Claude Bernard, i no ens ha d'estranyar que en aquella ocasió, a una edat tan avançada, defensés aquesta posició. La contraposició de les *Weltanschauungen* entre el món llatí i el món germànic s'albira en aquestes consideracions prèvies dels nostres filòsofs. No obstant això, la redacció dels Estatuts fundacionals fou eclèctica i imparcial, car hi podem llegir: "La Societat Catalana de Filosofia té per objecte d'estudiar les ciències filosòfiques en tots llurs aspectes, i contribuir a la investigació històrica del pensament nacional".

En aquella mateixa sessió els assistents acordaren de demanar a l'Institut la creació d'aquesta projectada Societat Catalana de Filosofia com a filial seva, de la qual podria ésser president el Dr. Josep M. Llovera, i Secretari el Dr. Pere Màrtir Bordoy-Torrents.

La Secció de Ciències de l'Institut, en sessió del mateix dia, acceptà la creació d'aquesta nova filial i en nomenà Delegat el Dr. Turró.

En la sessió primera de la Societat, celebrada el dia tres de febrer, eren nomenats per unanimitat membres numeraris Pere Corominas i Montanya i Tomás Carreras i Artau.

Una primera tasca que es fixà la Societat fou l'elaboració d'un Vocabulari Filosòfic Català. Els Srs. Serra i Hünter i Carreras i Artau presentaren material que prèviament havien recollit en aquest sentit. A proposta de Pere Corominas, la Societat acordà incloure en aquest Vocabulari una primera sèrie de fonts catalanes constituïda pels nostres clàssics, i una altra de mots llatins emprats per juristes catalans antics.

La Societat oferí la seva col·laboració a la Biblioteca Filosòfica de la Secció de Ciències; aquesta col·lecció era dirigida per Pere Corominas i publicà diversos treballs, com és ara "Vives a Anglaterra", de Foster Watson, i "La Natura i la Història", de Pedro Dorado Montero.

Tenint en compte que per a l'estudi del pensament filosòfic a Catalunya hom havia de partir de textos encara inèdits, la nova Societat acordà d'adreçar-se a la Secció Històrico-Arqueològica de l'Institut, per tal de demanar la seva col·laboració quan es tractés de la publicació de textos antics.

Com que alguns membres de la Societat publicaven treballs filosòfics als Arxius de la Secció de Ciències, hom s'adreçà a entitats foranes que editaven publicacions de caràcter filosòfic, oferint a aquestes els dits Arxius i l'Anuari de la Societat en canvi de llurs publicacions. La proposta tingué èxit i hom aconseguí en poc temps una bona col·lecció de revistes filosòfiques, les quals passaren majorment a engruixir la Biblioteca de Catalunya.

S'establiren ràpidament contactes amb entitats estrangeres; per exemple, hom convidà personalitats com és ara el Professor Agostino Gemelli, Rector i fundador de la Universitat de Milà.

A la darrerria del 1923 la Societat publicà el seu primer Anuari, en el qual figuren treballs de Pere Coromines, J. Serra i Hünter, G. Dwelshauvers, P.M. Bordoy-Torrents, R. d'Alòs, P. Xiberta, T. Carreras i Artau, A. Gottron, J. Tusquets i Terrats i J. M. Capdevila.

L'impuls de creixement d'aquesta Societat fou brutalment interromput per la Dictadura del General Primo de Rivera; els seus membres es dispersaren i, quan set anys més tard fou proclamada la República, la Societat ja no pogué reprendre les seves activitats.

Tenim, però, la satisfacció d'anunciar que Eusebi Colomer i Pous, filòsof i Membre de l'Institut d'Estudis Catalans, ha establert contacte amb joves filòsofs, precisament aquests darrers mesos, per tal d'intentar de reprendre les activitats de la Societat Catalana de Filosofia, tot posant-la al dia en els aspectes que hom considerarà que calgui. Aquesta concordança d'objectius i apropament de criteris sortosament ja s'ha produït. Una nova Junta ha estat constituïda: la presideix Eusebi Colomer i Pous, i Lluís Cuéller n'és el Secretari.

Societat Catalana de Ciències Físiques, Químiques i Matemàtiques (SCCFQM)

El conreu de les disciplines de Física i de Matemàtiques fou menat per l'Institut des del seu inici; cal recordar només la col·lecció de "*Cursos de Física i Matemàtica*", iniciada per la Secció de Ciències l'any 1915 amb "Els elements discrets de la matèria i la radiació", conjunt de quatre conferències fetes per Esteve Terradas l'any 1910 i recollides per Isidre Pòlit. En aquesta sèrie de publicacions, ultra treballs de personalitats espanyoles, com Julio Rey Pastor i Julio Palacios, hi aparegueren reculls de conferències de científics estrangers que havien estat convidats per l'Institut, com Francesco Severi i Levi-Civita. El curs fet a Barcelona l'any 1922 per Hermann Weyl, que versà sobre "L'anàlisi matemàtica del problema de l'espai", no arribà a publicar-se en els "Cursos", a causa, probablement, dels dissortats fets del 1923. El mateix H. Weyl n'ha deixat testimoni en el pròleg de l'edició en llengua alemanya que aparegué a Berlín l'any 1923 [4]: "Aquest pe-

tit llibre conté quasi literalment les lliçons que vaig fer durant la primavera de 1922 a l'Institut d'Estudis Catalans gràcies a la invitació del Consell de Pedagogia de la Mancomunitat de Catalunya i, posteriorment, a la Universitat Central de Madrid, mercès a la iniciativa de la seva Facultat de Ciències, allí en francès, aquí, en la seva major part en castellà. Aquestes lliçons seran publicades en llengua catalana per l'abans esmentat Institut dins el marc de la coneguda Col·lecció de *Cursos de Física i Matemàtica*". H. Weyl dedicà aquesta edició alemanya a Esteve Terradas amb unes amicals paraules, de les quals extraiem les següents:

"... també us expresso el sentiment de la meva admiració pel treball d'edificació que heu aconseguit d'unificar al servei de la Ciència, de la Tècnica i de l'Ensenyament a Catalunya. Mai i enlloc no he trobat una interacció tan harmònica entre aquestes disciplines com al vostre país, amb tanta energia en el treball fet amb sobrietat, voluntat d'esperit i visió clara d'allò que hom va creant i d'allò que hom va obtenint..."

No fou, però, fins l'abril de 1931 quan s'aplegaren en una sola Societat els estudiosos de les ciències físico-químiques i exactes.

La creació per la Secció de Ciències de la Societat Catalana de Ciències Físiques, Químiques i Matemàtiques féu confluïr els esforços de científics de procedència diversa: els del Servei Meteorològic de Catalunya, dirigits per Eduard Fontserè, i els agrupats al voltant de la revista "Ciència" [5] iniciada el 1926 sota la direcció de Ramon Peypoch. D'aquest darrer nucli havia sorgit la Societat de Química de Catalunya, la qual acordà al final del 1931 la seva dissolució i l'ingrés dels seus associats a la nova Societat, de la qual foren el nucli fundador més nombrós.

La nova Institució inicià tot seguit una sèrie d'activitats acadèmiques, i l'any 1932 l'Institut, com a acte inaugural del seu any jubilar, presentà al món científic la nova Societat filial, en una sessió solemne celebrada en aquesta Casa de Convalescència sota la presidència del Molt Honorable President Francesc Macià.

La filial s'estructurà inicialment en tres Seccions: Secció 1^a, Física i Química; Secció 2^a, Enginyeria i Matemàtiques; Secció 3^a, Geofísica, Astronomia i Meteorologia.

La vida de la societat fins a l'inici de la guerra civil fou molt intensa, amb nombroses comunicacions de cadascuna de les tres Seccions. Ultra la informació que apareixia a la revista "Ciència", la Societat edità quatre números del "*Butlletí*", els anys 1934 i 1935, i dos volums de les "*Memòries*". Aquesta darrera col·lecció s'inicià amb l'estudi "Concordança de la termodinàmica i la cinètica en la isòcora de reacció", del Dr. Miquel Masriera i Rubio, el qual ens ha honorat assistint a aquestes "Jornades d'Homenatge a Albert Einstein". La resta de treballs apareguts a les "*Memòries*" és la se-

güent: "Les radiopertorbacions naturals (atmosfèrics) en Meteorologia", per J. Baltà i Elias; "El complex vitamínic B", per C. Pi-Sunyer i Bayo; "Assaigs moderns per a la fonamentació de les matemàtiques", per David Garcia; "Les estacions meteorològiques de muntanya fundades per la Generalitat amb motiu de l'Any Polar 1932-1933", per E. Fontserè; "Expedició científica per la Fenoscàndia", per M. Faura i Sans; "Matemàtiques i Arquitectura", per B. Bassegoda i Musté; "L'alumini i els seus aliatges", per E. J. Ferrer; "El deuteri, l'aigua pesant i altres compostos" per A. Quintana i Marí, i "El moment elèctric molecular", per J. Gassiot.

Durant la llarga postguerra la Societat passà per les mateixes penalitats que l'Institut. La presidència es mantingué en la persona d'Eduard Fontserè, que actuà també com a President de la Secció de Ciències durant aquells anys difícils.

El 9 de maig de 1959 tingué lloc la represa d'aquesta filial, en el curs d'un acte privat presidit per Ramon Aramon i Serra i Antoni Esteve i Subirana; la comissió reorganitzadora era integrada, entre d'altres, pel químic Enric Casassas i Heribert Barrera, el matemàtic Joan Casulleras i el físic Francesc Gacia. Hom acordà de reestructurar provisionalment la Societat en dues Seccions: la Secció de Física i Química i la Secció de Matemàtiques i Enginyeria. En la mateixa sessió hom prengué l'acord de nomenar el Dr. Eduard Fontserè President Honorari de la Societat.

Durant l'any 1971 foren organitzades les "Primeres Sessions d'Estudis del fonament i estructura de la Ciència", que tingueren la continuació el 1973. Actualment la Societat està estructurada en quatre seccions pràcticament autònomes: Secció de Física; Secció de Química; Secció de Matemàtiques i Secció d'Enginyeria. L'any 1977 fou represa la publicació del "*Butlletí de la SCCFQM*". Entre les darreres activitats d'aquesta filial cal destacar els dos primers "Colloquis Internacionals d'Energia Solar" i la "V Reunió Espanyola del Buit i les seves aplicacions", organitzats per la Secció de Física, així com el "Congrés Internacional sobre tècniques analítiques en la química ambiental" organitzat per la Secció de Química. La Secció de Matemàtiques ha iniciat la publicació d'un *Butlletí*, i la Secció de Física de dues col·leccions: *Seminaris de Física* i *Treballs de Física*. La Secció d'Enginyeria ha dut a cap diversos cicles de conferències i prepara una col·laboració amb la revista *L'Avenç* sobre la industrialització a Catalunya.

La Societat Catalana de Ciències convoca anualment premis pèr a estudiants destinats a treballs d'investigació, bibliogràfics o bé d'assaigs sobre les matèries que li són pròpies.

Presidents i períodes de comandament: J. Estalella (1932-1933); E. Fontserè (1933-1935); B. Bassegoda (1935); E. Fontserè (1936-1939); A. Esteve (1959-1968); J. Teixidor (1968-1973); E. Casassas (1973-1976);

H. Barrera (1976-1978). Joan Casulleras i Regàs i Francesc Gacia i Escapa són, respectivament, el President i el Secretari actuals.

Societat Catalana de Geografia (SCG)

La iniciativa de la seva creació partí, l'any 1935, d'un grup de geògrafs aplegats al voltant de Pau Vila, els quals es constituïren, sota la seva presidència, en primera Junta Directiva. Aquest grup era format, entre d'altres, per Pere Blasi, Lluís Solé i Sabarís, Enric Ribas i Josep Iglésies. El físic Eduard Fontserè fou qui defensà davant la Secció de Ciències la necessitat de la creació d'aquesta entitat com a Societat filial; la primera crida oficial als geògrafs, feta en nom de l'Institut, fou signada per Fontserè. Hom establí com a objectiu primordial de la nova entitat de donar suport i atendre al desvetllament observat en el país dels estudis geogràfics, amb la intenció de canalitzar-lo i de dotar la Geografia de la independència i de la categoria que li era reconeguda en altres països. En aquella època la Geografia rebia a la Universitat un tractament molt marginal i arcaic.

La guerra civil truncà la marxa ascendent i pública de la Societat; tot i això, un cop finides les hostilitats, les sessions continuaren celebrant-se en cases particulars; citem només, per l'especial relleu que tingué, la celebrada el dia 21 de març de 1950 a l'estatge del Sr. Lluís Bonet i Garí amb motiu del 80è aniversari del Dr. Eduard Fontserè.

Les sessions de la Societat sorgiren a la llum pública a partir de 1963, data del trasllat provisional de l'Institut al Palau Dalmaes, seu d'Òmnium Cultural.

A títol merament indicatiu, citarem a continuació algunes de les lliçons inaugurals de curs d'aquesta filial, que són una bona prova del seu esperit de continuïtat, que no es truncà malgrat les dificultats de tot ordre que calgué vèncer: E. Fontserè, "Els vents de tramuntana i mestral a Catalunya" (curs 1947-48); P. Font i Quer, "Vegetació de Catalunya" (1948-49); J. Iglésies, "Pere Gil (1551-1622) i la seva Geografia inèdita de Catalunya" (1949-50); A. Galí, "Contribució al mètode per a l'estudi econòmic i social de la divuitena centúria a Catalunya" (1950-51), A. Duran i Sanpere, "L'evolució urbana de Barcelona" (1951-52); J. de C. Serra i Ràfols, "Nous punts de vista sobre el poblament prehistòric de Catalunya" (1952-53); E. Fontserè, "La sismicitat de Catalunya" (1953-54); O. de Bolòs, "Les zones de vegetació de Catalunya" (1954-55); F. Masclans, "Vegetació de les muntanyes de Prades" (1955-56); R. Bataller, "Els Ports de Tortosa" (1957-58); J. Iglésies, "El moviment demogràfic a Catalunya entre els anys 1950-60" (1965-66); J. Vilà, "Present i futur de la ciència geogràfica a Catalunya" (1966-67); Ll. Solé, "La personalitat científica del Dr. Eduard Fontserè i Riba" (1970-71); J. Borja, "Les àrees suburbanes de Barcelona" (1971-72);

P. Vila, "Plantejament d'estudis de Geohistòria urbana de Barcelona" (1973-74); R. Pujol, "Barcelona i el futur de Catalunya: plantejament d'un problema" (1974-75); J. Vilà, "Estudis biogràfics i bibliogràfics de geògrafs catalans a partir de la segona meitat del segle dinou" (1975-76); P. Vila, "Progressió demogràfica de Catalunya i Despoblament de Comarques" (1976-77).

Per la seva transcendència nacional, cal destacar la difusió feta per la Societat de les "*Normes per al recull dels noms de lloc de les terres catalanes*", establertes per Joan Coromines, de la Secció Filològica de l'Institut, i per Enric Ribas, de la SCG. Aquesta filial dedicà una sèrie a aquest tema, que encetà amb "La toponímia de la Riba (Termes municipal i parroquial)", per Josep Iglésies (1953).

L'any 1971 la Societat publicà la "Miscel·lània Pau Vila", dins la "Col·lecció de Monografies Locals"; amb aquesta obra hom homenatjà l'eminent geògraf amb motiu del seu norantè aniversari. Voldríem citar, breument, alguns dels darrers treballs d'aquesta filial. Durant el curs 1973-74 tingué lloc un curs monogràfic sobre "Geografia Urbana de Barcelona", dirigit per Pau Vila amb la col·laboració de Lluís Casassas, actual Secretari de la SCG. Estudis sobre el terreny dels Problemes de les Comarques Catalanes: "El Gironès i la Ciutat de Girona" (1973); "Problemes geogràfics de la Comarca del Bages" (1973); "Montblanc i la Conca del Barberà" (1976); "Excursió a la Cerdanya i Homenatge a Pau Vila" (1976); "Estudi de les transformacions de l'agricultura del Delta de l'Ebre" (1977).

Al començament del 1978 la Societat inicià la publicació de la "*Revista Catalana de Geografia*" amb un volum especial dedicat a Josep Iglésies.

Aquesta filial convoca regularment el premi "Eduard Brossa"; molts reculls de noms de lloc han aconseguit aquest premi.

Presidents i períodes de mandat: P. Vila (1935-1939); J. R. Bataller i Calatayud (1947-1954); J. de C. Serra i Ràfols (1954-1970); J. Iglésies i Fort (1970-1972). Lluís Solé i Sabarís i Lluís Casassas i Simó són, respectivament, el President i el Secretari actuals.

Societat Catalana d'Estudis Jurídics, Econòmics i Socials (SCEJES)

L'any 1948 un grup de llavors joves llicenciats s'interessava per a promoure els estudis jurídics, econòmics i socials a casa nostra, cosa que dugué com a conseqüència la creació, el mes d'octubre de 1951 d'una Societat Catalana d'Estudis Jurídics, Econòmics i Socials com a filial de l'Institut. Aquesta restà estructurada en tres Seccions: Secció d'Economia, Secció de Dret i Secció de Ciències Socials.

Ben aviat la nova filial iniciava les seves tasques amb el discurs inaugural del curs 1951-1952 a càrrec del Sr. Joan Baptista Roca i Caball sobre "La

Seguretat social i les assegurances privades". Mancat com es trobava llavors l'Institut de la seva seu social, les primeres reunions es feren a la Societat Econòmica d'Amics del País.

Entre els membres de l'etapa fundacional hi trobem, sota la presidència de Ll. Duran i Ventosa, ultra reconeguts especialistes, molts dels polítics catalans actuals. Fem-ne una breu relació: Josep M. Ainaud, Josep Benet, Anton Cañellas, Lluís Casassas, Jaume Carner i Suñol, Alexandre Cirici, Miquel Coll i Alentorn, Ramon Folch i Camarasa, Enric Jardí, Francesc Maspons i Anglasesell, Salvador Millet i Bel, Jordi Pujol, Hilari Raguera, Frederic Rahola, Joan Reventós, Pau Roig, Jordi Sarsanedas, Maurici Serrahima, Lluís Torras, Ramon Trias i Fargas, Joan Triadú, etc. Algunes de les comunicacions que foren presentades llavors en sessions acadèmiques són indicatives del pensament polític dels conferencians, el qual no ha tingut un ampli ressò públic fins molts anys més tard, per les causes de tots conegudes. Maurici Serrahima parlà sobre "L'empirisme jurídic del Consell d'Europa"; Joan Reventós sobre "Atur forçós"; Jordi Pujol hi exposà per primera vegada les seves reflexions sobre la problemàtica de la immigració a Catalunya; Ramon Trias i Fargas parlà sobre "El futur econòmic de Catalunya"; Josep M. Ainaud establí un "Debat sobre la unificació econòmica d'Europa" ...

En crear-se l'any 1968 la Secció de Filosofia i Ciències Socials com a quarta Secció de l'Institut, la SCEJES passà a formar-ne part.

El 1977 s'inicia una nova etapa tendent a la normalització. Un nucli de membres fundacionals, encoratjats sobretot per Carles A. Gasòliba i Böhm i per Josep M. Muntaner i Pascual, decidí de constituir-se en Junta Gestora provisional de la Secció d'Economia i restabliren amb normalitat les activitats d'aquesta Secció, la qual inicià les seves sessions el dia 29 de març de 1978 amb una conferència a càrrec de Josep M. del Rivero i Zardoya sobre "Estudi de la industrialització del País Valencià".

La Societat ha convocat els premis següents: *Premi Francesc Eiximenis*, destinat a treballs d'investigació sobre ciències jurídiques, econòmiques i socials, i *Premi Maspons i Anglasesell*, ofert a un treball d'investigació sobre dret consuetudinari de les terres catalanes.

L'any 1962 la Societat publicà una important *Miscel·lània* [6] dedicada a homenatjar la memòria d'Antoni M. Borrell i Soler. Aquest il·lustre Jurista, Magistrat del Tribunal de Cassació de Catalunya, i mestre de tantes promocions d'homes de Dret de Catalunya, participà activament en la Compilació del Dret Civil especial de Catalunya, la qual culminà en Llei [7]. La *Miscel·lània* comptà amb 32 col·laboracions d'eminentes juristes de Catalunya i de fora.

L'any 1979 aparegué una nova publicació, l'*Anuari de la Secció d'Economia*. El seu primer volum recull les activitats de la dita Secció durant el

curs acadèmic 1977-78 i reproduceix les dissertacions que constituïren les sis sessions acadèmiques del curs.

* * *

Com haureu pogut apreciar, les filials de l'Institut han adreçat els seus esforços a potenciar la ciència a casa nostra, intentant de contribuir, amb els mitjans a llur abast, a la realització de la gran tasca que encara ens queda per fer, tal com ens ho recorda el mateix Einstein en un escrit dels seus darrers anys: "Si alguna cosa he après en les meves cavil·lacions en el decurs de la meua vida és que estem més lluny d'una profunda intel·lecció dels processos elementals d'allò que es creuen la majoria dels nostres contemporanis".

Moltes gràcies

AGRAÏMENT

Per acabar, vull deixar constància escrita de dues persones a les quals agraeixo informacions de primera mà: Maria Montserrat Martí i Enric Casassas, que s'han llegit l'original d'aquesta Cloenda fent-hi suggeriments i propostes que han ajudat a millorar el text.

NOTA

Aquest treball ha estat completat amb les variacions més importants que s'han produït dins les Societats filials de la Secció de Ciències des de la data de la Cloenda fins al començament del 1981.

BIBLIOGRAFIA

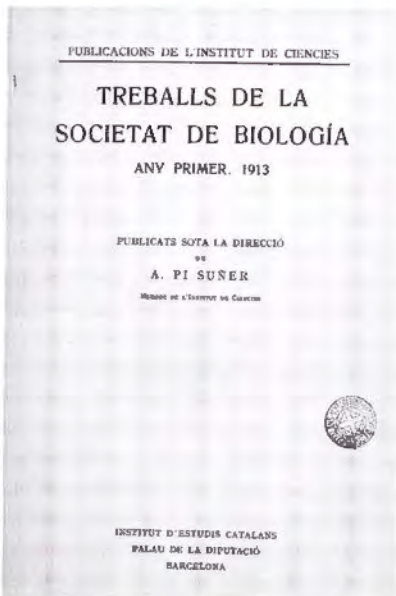
- [1] Terradas, E.: "Sobre el Principi de Relativitat". Ressenya del llibre de Laue "Das Relativitätsprinzip", Braunschweig, 1911.
Arxius de l'Institut de Ciències, Any I, Núm. 2, pàgs. 84-94, Barcelona (1912).
- [2] Institut d'Estudis Catalans. Creació —Dictamen—, Acord de l'Excma. Diputació de Barcelona, 18 de juny de 1907.
- [3] Turró, Ramon: "Anuari de la Societat Catalana de Filosofia", Barcelona (1923).
- [4] Weyl, Hermann: "Mathematische Analyse des Raumsproblems", Berlín (1923) —
Aquesta obra ha estat reproduïda per Chelsea Publishing Company, de Nova York,
dins del llibre "Das Kontinuum und andere Monographien".
- [5] "Ciència" Revista catalana de ciència i tecnologia, Barcelona (1926-1933).
- [6] "Miscel·lània Antoni M. Borrell i Soler", Societat Catalana d'Estudis Jurídics, Econòmics i Socials, Barcelona (1962).
- [7] Llei de Compilació del dret civil especial de Catalunya, de 21 de juliol de 1960.

1. Enric Prat de la Riba, fundador de l'Institut d'Estudis Catalans (1907).

2. Miquel Àngel Fargas i Roca, Primer President de la Secció de Ciències (1911-1916).

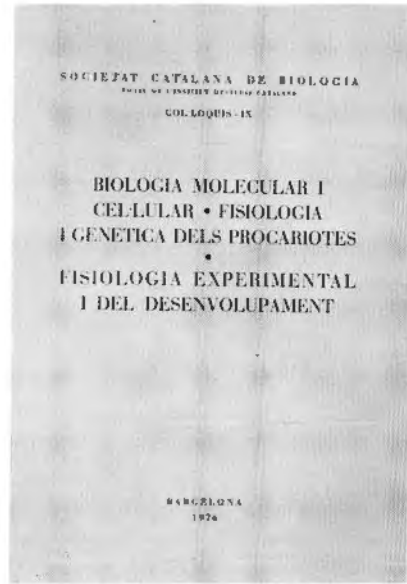
3. Treballs de la Societat de Biologia. Primera època. Col·lecció periòdica.

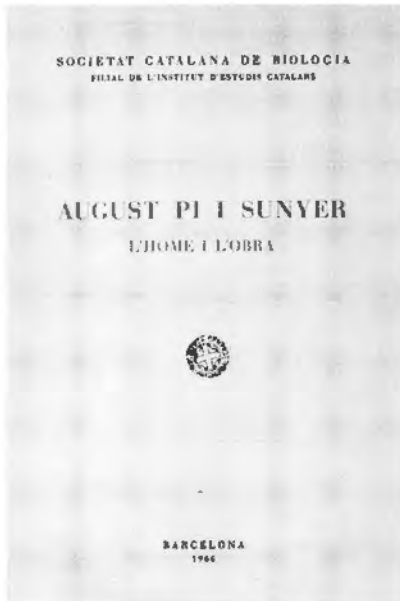
4. Treballs de la Societat Catalana de Biologia. Segona època. Col·lecció periòdica.

5. Butlletí de la Societat Catalana de Biologia. Col·lecció periòdica.

6. Col·loquis de la Societat Catalana de Biologia. Col·lecció periòdica.

7. Societat Catalana de Biologia. Monografia d'homenatge a August Pi i Sunyer.

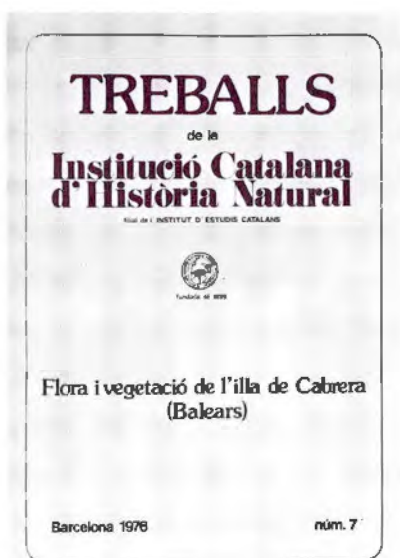
8. Societat Catalana de Biologia. Directori de Membres. Col·lecció periòdica.

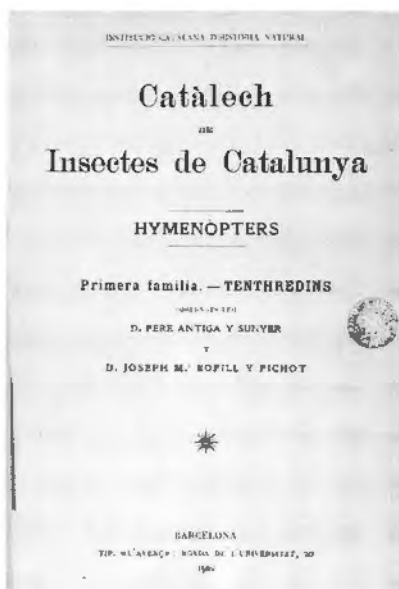
9. Butlletí de la Institució Catalana d'Història Natural. Primera època. Col·lecció periòdica.

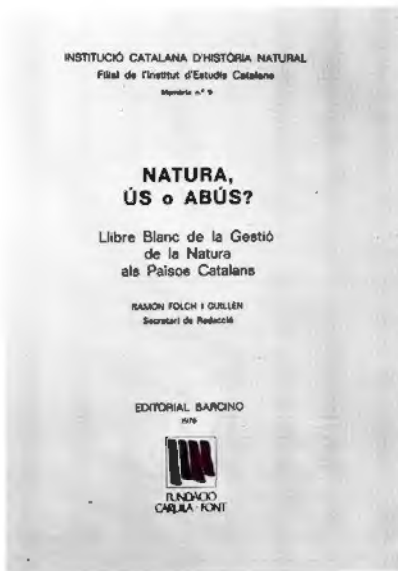
10. Treballs de la Institució Catalana d'Història Natural. Primera època. Col·lecció periòdica.

11. Treballs de la Institució Catalana d'Història Natural. Segona època. Col·lecció periòdica.

12. Memòries de la Institució Catalana d'Història Natural. Primera època. Col·lecció periòdica.

13. Memòries de la Institució Catalana d'Història Natural. Segona època. Col·lecció periòdica.

14. Butlletí de la Institució Catalana d'Història Natural. Segona època. Secció de Botànica. Col·lecció periòdica.

15. Butlletí de la Institució Catalana d'Història Natural. Segona època. Secció de Geologia. Col·lecció periòdica.

16. Butlletí de la Institució Catalana d'Història Natural. Segona època. Secció de Zoologia. Col·lecció periòdica.

17. Institució Catalana d'Història Natural. Seminaris d'Estudis Universitaris. Col·lecció periòdica.

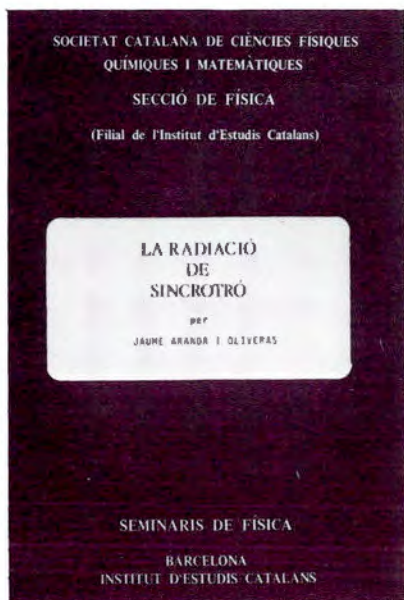
18. Societat Catalana de Ciències. Butlletí. Primera època. Col·lecció periòdica.

19. Societat Catalana de Ciències. Butlletí. Segona època. Col·lecció periòdica.

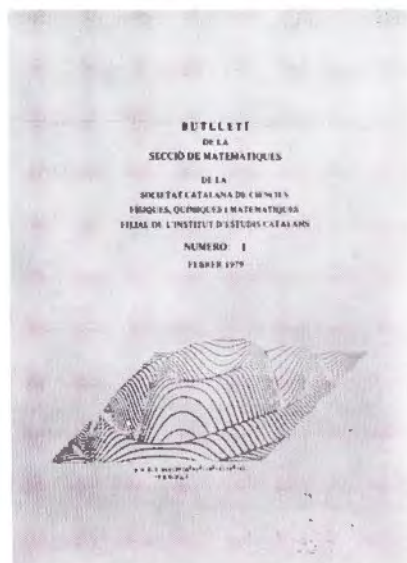
20. Societat Catalana de Ciències. Memòries. Col·lecció periòdica.

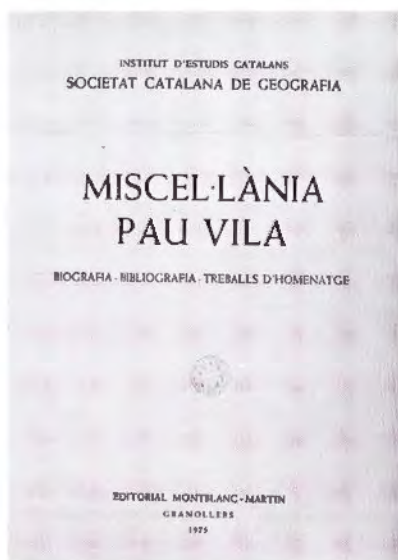
21. Societat Catalana de Ciències. Secció de Física. Seminaris de Física. Col·lecció periòdica.

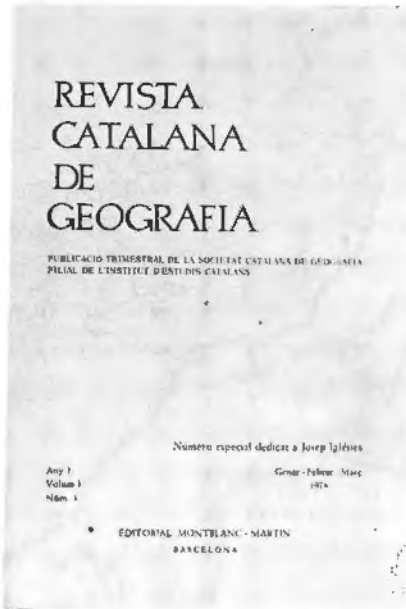
22. Societat Catalana de Ciències. Secció de Física. Treballs de Física. Col·lecció periòdica.

23. Societat Catalana de Ciències. Secció de Matemàtiques. Butlletí. Col·lecció periòdica.

24. Societat Catalana de Geografia. Miscel·lània d'homenatge a Pau Vila.

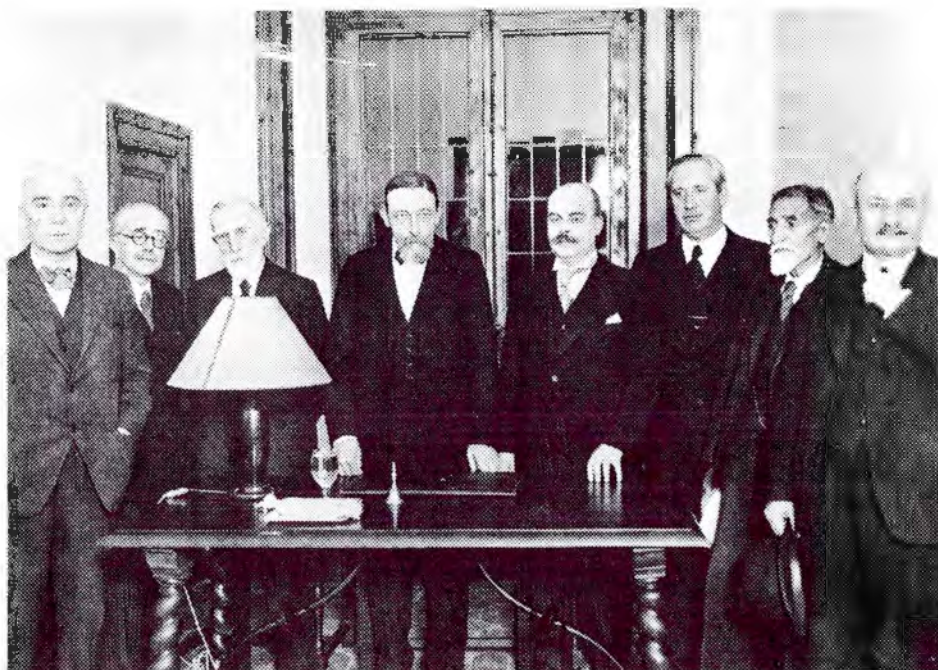
25. Societat Catalana de Geografia. Revista Catalana de Geografia. Col·lecció periòdica.

26. Societat Catalana de Filosofia. Anuari. Col·lecció periòdica.

27. Societat Catalana d'Estudis Jurídics, Econòmics i Socials. Miscel·lània d'homenatge a Antoni Mª Borrell i Soler.

28. Inauguració del nou local de la Societat de Biologia de Barcelona, a la Casa de Convalescència, el 15 de maig de 1935. D'esquerra a dreta: J. Puig i Sureda; J. Peyrí i Rocamóra; J. Bofill i Pitxot; Ch. Achard; L. Cervera; A. Pi i Sunyer; M. Armangué; A. Cívatte.